

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การวิจัยเรื่องนี้ ได้เกิดขึ้นจากประเด็นทางแนวคิดที่ว่า ผู้คนรวมกลุ่มกันในฐานะความจริงทางสังคมในรูปแบบที่เรียกว่า กลุ่มชาติพันธุ์และมีระบบการผลิตที่สืบทอดจากภูมิปัญญาและประเพณี ของชาติพันธุ์นั้นๆ ความดำรงอยู่ของชาติพันธุ์ นั้นเกิดขึ้นเมื่อ มีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งเป็นลักษณะระหว่างสองกลุ่มชาติพันธุ์ที่สัมพันธ์กัน หรือว่ามีความหลายหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปฏิสัมพันธ์กัน ระบบการผลิตก็จะมี ความหลากหลายที่ข้ามพรมแดนระหว่างชาติพันธุ์และการผสมกลมกลืนกัน ในโครงสร้างของระบบ ความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่หนึ่งๆ

2.1 ความหมายและแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์

ความหมายของคำว่าชาติพันธุ์ (Ethnic) นั้น สุเทพ สุนทรเกสัช (2548) ได้ทำการทบทวนความเป็น เป็นมาของคำนี้ในสังคมตะวันตกกล่าวว่า คำว่า Ethnic มาจากคำภาษากรีกคลาสสิก “Ethnos” มีความหมาย เกี่ยวพันกับคำว่า Nation ในภาษาอังกฤษสมัยใหม่ โดยคำว่า ชาติพันธุ์ได้เข้ามาในภาษาอังกฤษและมีความหมายเกี่ยวกับคนต่างชาติ พจนานุกรม The Oxford English Dictionary ได้ให้คำอธิบาย Ethnic ว่ามาจากคำ Ethnikos มาจากคำภาษากรีกที่มีความหมายว่าคนนอกศาสนาและได้มีความหมายที่สอง หมายถึงเกี่ยวกับเชื้อชาติอีกด้วย รวมถึงคำว่า Ethnie ในภาษาฝรั่งเศส ทำให้เห็นว่าคำว่า Race Nation Ethnic มีความหมายบนพื้นฐานเดียวกันในเรื่องลักษณะความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมแนวคิดนี้ใช้ มาจนถึงปี ค.ศ. 1935 เนื่องจากแนวคิดเรื่องเชื้อชาติได้รับการพิสูจน์ว่าไม่ได้เป็นความจริงทางสังคมอีกต่อไป (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548, หน้า 13-18, 41)

คำว่าชาติพันธุ์นั้นในงานวิชาการถูกนำไปสร้างคำต่าง ๆ ในทางวิชาการ เช่น Ethnography (ชาติพันธุ์วรรณา) Ethnology (ชาติพันธุ์วิทยา)และการนำรวมเป็นคำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” (Ethnic group) โดยคำว่ากลุ่มชาติพันธุ์นี้ในแนวคิดมาร์คซิสต์ได้กล่าวว่า ชาติพันธุ์เป็นจิตสำนึกจอมปลอมในที่สุดจะถูกแทน ด้วยจิตสำนึกทางชนชั้นและ Max Weber นักวิชาการทางสังคมวิทยาได้ให้นิยามกลุ่มชาติพันธุ์ ไว้ว่า “กลุ่มคนที่มีความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของเชื้อสายร่วมกัน ลักษณะภายนอกร่วมกัน ประเพณีร่วมกัน หรือเพราะความ ทรงจำภายใต้อาณาเขตหรือการอพยพย้ายถิ่นร่วมกัน” (Guibernau & Rex, 2010, p.2) ทำให้ความหมายชาติพันธุ์ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นคำที่มีความหมายกว้างขึ้นไม่เป็นเรื่องของความเหนือกว่าทางลักษณะภายนอกแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป และกลุ่มชาติพันธุ์นี้ได้กลายมาเป็นหน่วยในการศึกษากลุ่มคนที่มีคุณลักษณะทาง วัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จนถึงปีจึงเกิดแนวคิดเรื่อง Ethnicity ขึ้น โดยเป็นคำที่เกิดขึ้นในวงวิชาการสังคมศาสตร์ตาม หลักฐานของพจนานุกรม The Oxford English Dictionary ฉบับปี ค.ศ. 1972 อธิบายว่า คำนี้เริ่มใช้คำนี้โดย เดวิด ไรซ์แมน (David Reisman) ในปี 1953 (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547, หน้า 4; สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548, หน้า 25) และในปี ค.ศ. 1960 เกลเซอร์ (N.Glazer) และมอยนิฮาน (D.P.Moynihan) ได้พิมพ์หนังสือ ขึ้นชื่อ Beyond the Melting Pot : The Negroes, Puerto Rican, Jews, Italian, and Irish in New York City กล่าวว่า Ethnicity เป็นคำที่ใช้บรรยายถึง “พื้นที่หรืออาณาเขตของความสนใจ” ในเวลาต่อมาทั้งสองได้

พิมพ์หนังสืออีกเล่มหนึ่งในปี ค.ศ. 1975 ชื่อ Ethnicity: Theory and Experience กล่าวว่า Ethnicity ในสถานะ “สิ่งใหม่” (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548, หน้า 25-26)

ชาติพันธุ์สัมพันธ์¹ เป็นคำที่เกิดขึ้นมาและมีพลังในการอธิบายกลุ่มคน แทนคำว่า เชื้อชาติ (Race) ที่มีความหมายเฉพาะเจาะจงไปในประเด็นเรื่องการสืบสายโลหิต สีผิว รูปร่างหน้าตา ภายนอก ทำให้เกิดการตั้งคำถามถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเรื่องการขัดแย้งทางเชื้อชาติ การแบ่งแยกทางเชื้อชาติก่อให้เกิดการกวาดล้างทางชาติพันธุ์ในอดีตที่ผ่านมา แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์สืบเนื่องจากการเกิดขึ้นใหม่ของรัฐชาติหลังอาณานิคมที่ดำเนินมาได้ในช่วงอายุคนที่ 2 และ 3 รวมถึงการกลืนกลายกลุ่มชาติพันธุ์ของรัฐเหล่านั้นเพื่อเข้าร่วมจินตนาการประเทศที่รัฐสร้างขึ้นและปัญหาสังคมหลังอาณานิคมยังเป็นประเด็นสำคัญของยุโรปในการกลืนกลายผู้คนเหล่านั้นจากความเป็นรัฐดั้งเดิม (Guibernau & Rex, 2010, p.1)

โดยสุเทพสุนทรเกสัช (2548) และฉวีวรรณประจวบเหมาะ (2547) แต่ละคนได้ทบทวนการเกิดขึ้นของคำว่าชาติพันธุ์สัมพันธ์โดยที่สุเทพ ได้ใช้คำว่า “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” และฉวีวรรณ ได้ใช้คำว่า “ชาติพันธุ์อาร์ง” และทั้งสองท่านเห็นว่าชาติพันธุ์สัมพันธ์เป็นประเด็นในการศึกษากลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์กันในระยะเวลาหนึ่ง และได้อธิบายเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์ในแนวทางของ แอบเนอร์โคเฮน (Abner Cohen) แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้นจะมีลำดับขั้นในการแสดงความเป็นชาติพันธุ์และมีการจัดองค์กรทางการเมืองแบบไม่เป็นทางการในการจัดระเบียบกลุ่มขึ้น เช่น การเน้นความแตกต่าง การสื่อสารภายในกลุ่ม ระเบียบโครงสร้างอำนาจ อุดมการณ์ การเรียนรู้ทางสังคมทั้งนี้จะทำให้เห็นพลวัตทางสังคมที่ซับซ้อนได้ดียิ่งขึ้น (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548, หน้า 77-97; ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547, หน้า 21-23)

การศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ที่ผ่านมานั้น เดิมเชื่อกันว่านักวิจัยจะต้องค้นหากลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่โดดเดี่ยว ไม่ได้ติดต่อกับโลกภายนอก ที่มีวัฒนธรรมหนึ่ง ในพื้นที่ที่มีขอบเขตเฉพาะ แต่ความเป็นจริงนั้นกลุ่มคนไม่ได้อยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งและไม่ได้มีวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว และไม่ได้โดดเดี่ยว ดังนั้นการศึกษาเรื่องชาติพันธุ์นั้น จะไม่สามารถบอกได้จากรายละเอียดของสิ่งของทางวัฒนธรรม เสื้อผ้า วิธีการผลิต ความเชื่อและพิธีกรรมเท่านั้น การที่จะรู้ว่ากลุ่มใดเป็นชาติพันธุ์ใดนั้น คงต้องใช้แนวคิดที่ว่า “กลุ่มชาติพันธุ์คือการจัดระเบียบองค์กรทางสังคม” ซึ่งแนวคิดนี้เสนอโดย เฟรดริก บาร์ท (Fredrik Barth อ้างถึงใน สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548, หน้า 30-32 และฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547, หน้า 13-18) โดยการจัดองค์กรนั้นผ่านความพยายามที่จะรักษาพรมแดนทางชาติพันธุ์ไว้ระหว่างกลุ่มหนึ่งกับอีกกลุ่มหนึ่ง ที่มาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มในหลากหลายมิติ

ในประเทศไทยในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นหน่วยของการศึกษานี้จึงได้ใช้แนวคิดของ เฟรดริก บาร์ท (Fredrik Barth อ้างถึงใน สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548, หน้า 30-32 และฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547, หน้า 13-18) ในการกำหนดกลุ่มผ่านการจัดองค์กรทางสังคม ทั้งนี้เพื่อที่จะได้พิสูจน์ว่า ชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่อยู่จริงทางสังคม หรือเป็นเพียงเครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้น

แต่ความจริงของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันในเรื่องระดับชั้นของการแบ่งปันทรัพยากร กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่ม ได้พัฒนาการต่อสู้ระหว่างชาติพันธุ์ที่ถูกผนวกรวมไว้ในลักษณะต่างๆ เช่นในรัฐชาติสมัยใหม่ ดังนั้นการที่จะเข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์ใดๆ นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ที่มีความสามารถในการวิเคราะห์ชาติพันธุ์ อย่างมี “พลวัต” ระหว่างกลุ่มต่างๆ

¹งานวิจัยนี้ใช้คำว่า ชาติพันธุ์สัมพันธ์ แทนคำว่า Ethnicity

ดังนั้นการศึกษาที่จะหาคำตอบเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยว่าก่อตัวในรูปแบบใด และจะสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่ออธิบายพลวัตเหล่านั้น จะต้องมีการใช้แนวคิดที่เป็นสหวิทยาการหลากหลายแนวทางที่สอดคล้องกัน และสามารถที่จะสอบทานความจริงซึ่งกันและกันได้ ด้วยแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์

แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์สรุปความจากหนังสือ ชาติพันธุ์สัมพันธ์ ของสุเทพ สุนทรเกสัช (2548) กล่าวถึงการศึกษาเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์ ว่าเป็นสิ่งใหม่ มีใช้คำใหม่ เพราะว่ามีทัศนเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์นั้น เป็นแนวคิดที่พยายามอธิบายผู้คน ที่เรียกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ใดๆ ที่เคยถูกอธิบาย ผ่านแนวคิดเรื่อง เชื้อชาติ และชาตินิยม โดยที่ชาติพันธุ์สัมพันธ์ต้องการหาคำตอบ ที่มากกว่าการศึกษาที่บอกว่าชาติพันธุ์หนึ่งมีลักษณะอย่างไร มีวิถีชีวิตอย่างไร โดยเพียงศึกษาแต่สิ่งที่ปรากฏภายนอก แต่ในเรื่อง Ethnicity จะตั้งคำถามมากกว่า การที่ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่มี อย่างเข้มข้นต่อเนื่องยาวนานว่าเหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไร

คนกลุ่มหนึ่งจะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน และใครเป็นกลุ่มที่แตกต่าง โดยใช้อะไรเป็นตัวกำหนด และที่สำคัญแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์ยังต้องวิเคราะห์ถึงขีดระดับของความแตกต่างนั้นที่บ่งบอกระดับชั้นของความแตกต่าง และการประเมินคุณค่าที่ไม่เท่าเทียมกัน ที่เป็นผลมาจากการปรับตัวของกลุ่มต่าง ๆ กับจินตนาการของความเป็นรัฐชาติ ที่แบ่งปันทรัพยากรในรัฐที่ไม่เท่าเทียมกัน

โดยบางกลุ่มได้สูญเสียลักษณะความเป็นชาติพันธุ์ไปให้กับจินตนาการของความเป็นรัฐใหม่ ก่อเกิดความจงรักภักดีใหม่ มีประเพณีประเพณีใหม่ที่อยู่นือความสัมพันธ์ดั้งเดิมของแต่ละกลุ่ม (ชาติพันธุ์)

ซึ่งยังมีบางกลุ่มที่ยังคงรื้อฟื้นกลับไปสู่ลักษณะความเป็นเผ่าพันธุ์เพื่อจัดตั้งกลุ่มการเมืองที่ไม่เป็นทางการ โดยอาศัยขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ตำนาน และพิธีกรรม โดยเริ่มจากความเป็นเครือญาติ และเทศกาลเฉลิมฉลอง เป็นยุทธวิธี จนกลายเป็นข้อได้เปรียบทางการเมืองและเศรษฐกิจ

ดังนั้นชาติพันธุ์สัมพันธ์ จึงเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สังคมวัฒนธรรม ที่อธิบายความซับซ้อนของกลุ่ม ที่คาดว่าจะต้องสูญสลายและถูกกลืนหายไปกับรัฐ-ชาติที่เกิดขึ้น แต่กลุ่มบางกลุ่มยังคงดำรงอยู่ด้วยลักษณะที่มีการปรับตัวต่อสู้เพื่อจะดำรงความแตกต่างไว้

สุเทพ สุนทรเกสัช (2548, หน้า 95-97) ได้สรุปประเด็นและกระบวนการสำคัญของชาติพันธุ์สัมพันธ์ (Ethnicity) ว่า

1. ชาติพันธุ์สัมพันธ์เป็นผลที่เกิดจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดระยะยาวของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ไม่ใช่ผลจากลัทธิการแบ่งแยก (Separatism) และยังเป็นเรื่องตรงกันข้ามกับแนวคิดการผนึกรวมของเผ่าพันธุ์ (The glue theory of tribalism) แต่เกิดขึ้นจากกลุ่มเผ่าพันธุ์บางกลุ่มได้พัฒนาผลประโยชน์ของตนขึ้นมาและเผ่าพันธุ์อื่นๆตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบเกิดการแย่งชิงอำนาจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ โดยใช้ความสำคัญของจารีตประเพณีที่รื้อฟื้นขึ้นมาใหม่แต่ถ้ามองอย่างผิวเผินอาจเป็นการแบ่งแยกแบบเผ่าพันธุ์นิยม (Tribalism) ผ่านลัทธิประเพณีดั้งเดิม แต่ในทางความเป็นจริงคือการรวมกลุ่มทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้กรอบของรัฐประชาชาติ

2. กลุ่มชาติพันธุ์จะมีลักษณะที่เป็นพลวัตของการจัดระเบียบความสัมพันธ์และขนบธรรมเนียมประเพณีใหม่ ที่ไม่ใช่การอนุรักษ์วัฒนธรรมหรือการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

3. ชาติพันธุ์สัมพันธ์เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่จารีตประเพณีดั้งเดิมจะถูกนำไปใช้ในความหมายเฉพาะ ในฐานะที่เป็นกลไกของการจัดองค์กรทางการเมืองแบบไม่เป็นทางการ

4. ลักษณะสำคัญของชาติพันธุ์สัมพันธ์จะมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการหรือแบบพิธีการรัฐ โดยกลุ่มชาติพันธุ์จะต้องรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ ภายในกรอบขององค์กรที่เป็นทางการหรือรัฐประชาชาติ โดยมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองกลุ่มดังกล่าวจึงจะถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์สัมพันธ์ทางการเมือง

ซึ่งกลุ่มชาวจีนยูนาน มีประเด็นที่ใช้กระบวนการรื้อฟื้นลักษณะความเป็นเผ่าพันธุ์ของตนเอง โดยบางส่วนไม่ยอมถูกกลืนกลายโดยรัฐไทย ดังนั้นแนวทางเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์จึงเป็นแนวคิดที่เหมาะสมกับการนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาและการวิเคราะห์ เรื่องระดับที่ชาวจีนยูนานที่มีการสร้าง ความเหนือกว่าทางชาติพันธุ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของการเมืองในชีวิตประจำวัน ด้วยอุดมการณ์ความเป็นจีนที่เหนือกว่า ทั้งทางด้านาน ความเชื่อ ประวัติศาสตร์และวิธีการผลิตเชิงเศรษฐกิจ

